

PEYZAJ MİMARLIĞINDA RENK VE ÖNEMİ

Doç.Dr. Hakan ALTINÇEKİÇ¹⁾

Kısa Özet

Renk, tasar öğeleri arasında en etkili olanıdır. Farklı renk türlerinin insanlar üzerinde değişik psikolojik ve görsel etkileri olmaktadır. Peyzaj tasarımında da renk, tasarım sürecinde değerlendirilmesi gereken önemli bir öğedir. Çünkü oluşturulan renk düzenleri, kullanıcılar ve de mekanların kullanımını üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

1.GİRİŞ

Renk, tasar öğeleri içerisinde görsel algılama üzerinde en etkili olan faktörlerden biridir. Duyulara daha yakından ve etkili olarak seslenen bir heyecan ögesidir. Kompozisyonda diğer öğelere tepki göstermeyen insanlar bile uygun renk düzenleri karşısında etkilenir ve genellikle de önce rengi algılayıp bir yargıya varırlar.

Bununla birlikte renk, yalnızca canlı-cansız malzemenin ve nesnenin bir özelliği ya da psikolojik etkiler uyandıran bir öğe değildir. İnsanlar,yüzey ve nesnelerin rengini,yansıyan ışığın rengine göre belirler ve algırlar. Bu nedenle, renk, ışığın ayrılmaz bir parçası ve bir özelliği olup, öznel olarak bir duyulanma ögesi, nesnel olarak da bu duyulanma ögesini doğuran ışık uyarıları şeklinde tanımlanmaktadır. Gerçekten de görsel algılama sürecinde, malzemenin ve nesnenin renginin yanısıra aydınlatılan ışığın rengi ile görme organının renk algılama sistemi de etkili olmaktadır (ÜNVER 2000).

UZUN (1990)'da rengi, ışık dalgalarının objeler tarafından emilme ve yansıma durumuna göre görsel etki yapan bir tasarım elemanı şeklinde tanımlamaktadır.

2. RENK TÜRLERİ VE PSİKOLOJİK ETKİLERİ

Kırmızı, mavi ve sarı ana renklerdir. Yeşil,turuncu ve mor ise ana renklerden türeyen diğer renklerdir. Renkler, insanlar üzerinde yaratmış oldukları psikolojik etkilere göre de sıcak renkler (kırmızı,turuncu) ve soğuk renkler (yeşil,mavi) olarak iki gruba ayrılır. Sıcak renkler genellikle canlılık, neşe, heyecan ve hareket, soğuk renkler ise sakinlik, rahatlık ve dinlendirici etki yaparlar (ALTINÇEKİÇ 1994). Sıcak,koyu ve parlak renklerden oluşmuş yüzeyler, olduklarından yakında, soğuk, açık ve mat renklerle oluşmuş yüzeyler ise olduklarından daha uzakta algılanırlar (DANBY 1964).

¹⁾ İ.Ü.Orman Fakültesi, Peyzaj Planlama ve Tasarım Anabilim Dalı

Renk üçgeni dizilişinde karşılıklı olarak yer alan kırmızı-yeşil, sarı-mor ve turuncu-mavi kontrast (zit) renklerdir. Kontrast renkler olduklarından daha parlak ve canlı algılanırlar.

Renk üçgeninde yanyana yer alan sarı-yeşil, mavi-mor ve kırmızı-turuncu ise uygun renktir. Görsel algılama üzerinde huzur verici bir etki yaparlar.

İnsanlar üzerinde renklerin etkisi, kişinin psikolojik durumu, yaşı ve kültür düzeyine göre değişmesinin yanısıra, ulusların farklı dönemlerdeki yaşantıları da renk seçiminde kriter olmaktadır. Bununla birlikte tasarım çalışmalarında renklerin insanlar üzerindeki genel psikolojik etkilerinde farklılık görülmektedir. Şöyle ki;

- Kırmızı, hareketlendirici, tahrik edici, bazen de huzursuzluk verici etki yapar. Heyecanı, mücadeleciliği ve canlılığı ifade eder.
- Turuncu, insana yaşama şevki, canlılık ve ferahlık verir, kırmızı kadar olmasa da dinamik etki yapar.
- Sarı, sevinç uyandıran, rahatlatıcı ve zeka geliştirici bir renktir.
- Yeşil, dinlendirici, ümit ve memnuniyet verici etkisinin yanısıra dinsel ve mistik bir anlam taşır.
- Mavi, inancı güçlendiren, düşünme yeteneğini arttıran, sakinlik ve mutluluk veren bir renktir.
- Mor, hüznü veren, düşünmeye yönelten, çok geniş yüzeylerde korku ve pişmanlık hissi uyandıran bir renktir (ÖZTAN 1969).

Nötr renkler olarak tanımlanan, beyaz, siyah ve gri de aşağıdaki psikolojik etkileri yaparlar:

- Beyaz, temizlik, saflık ve ferahlık etkisi uyandırır.
- Siyah, ciddiyet ve kararlılığı temsil eder. Küçük yüzeyler halinde canlılık, büyük yüzeyler halinde ise endişe ve korku hissi uyandırır.
- Gri, olgunluk, rahatlık ve güven imajı veren bir renktir.

Kullanıcıların, mekan elemanlarına olan uzaklıklarını algılamada da renkli yüzeylerin etkili olduğu saptanmıştır. Gerçekten de açık değerdeki renkli yüzeyler, koyu değerdeki renkli yüzeylerden ölçü bakımından daha büyük algılanmakta ve kullanıcının mekan öğelerine olan uzaklığı üzerinde etkili olmaktadır (KIRAN 1992).

Ayrıca, rengin algılanan etkinliği üzerinde, malzemenin yapısında bulunan bir nitelik olan doku (pürüzlü yüzey, girinti ve çıkıntı) da etkili olmaktadır. Aynı renk ve aynı değerdeki iki yüzey, farklı doku karakterine sahip olduklarında, farklı renkte görünecek, ton farkı oluşacaktır (AYDINLI 1994). Gerek rengin, gerekse dokunun görsel etkinliğinin azaltılıp ya da artırılmasında ışık kaynağının (ışığın yoğunluğu, rengi, doğrultusu ve gölge gibi) etkisi de göz ardı edilmemelidir.

3. RENKLERİN PEYZAJ TASARIMINDA KULLANILIŞ İLKELERİ

Peyzaj tasarımındaki renk unsuru, yalnızca bitki materyaline ilişkin bir tasarım öğesi değildir. Tasarımı tamamlayan pek çok cansız ya da yapısal eleman (toprak, su, kayalar, döşeme ve duvar yüzeyleri, donatı elemanları vb.) da temayı oluşturan temel özelliklerdir. Renk uyumu, bu temel elemanlarla birlikte gerçekleştirildiğinde doğru ve olumlu etkili olacaktır.

Tasarımcılar, renk unsuru kullanırken, nesnenin-malzemenin rengi ve ışığın renginin görsel algılamada birlikte etki ettikleri gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır (PORTER, MIKELI-EDES 1976). Oluşturulacak tasarımlarda, renk unsurunun etkinliğinin, uygun renk düzeni kullanılmasıyla orantılı olarak artacağı unutulmamalıdır.

Renk seçimi, mekan düzenlemesinde üzerinde bilgi ve özenle durulması gereken bir konudur. Aksi takdirde kullanıcılar üzerindeki etkisinin olumsuz olacağı kesindir. Bu nedenle, renk seçiminde, ışığın yön ve açısı, fonksiyon, kültürel yapı, toplumsal yargılar, jeoloji, iklim, materyal seçimi gibi kriterler değerlendirilerek seçim yapılmalıdır. Ayrıca oluşturulacak mekanlarda kullanılacak renklerin, kullanıcıları dolayısıyla da mekanların kullanımını etkileyeceği bilinmelidir.

Peyzaj tasarımı çalışmalarında renklerin kullanılış ilkelerini, mekanların tanımlanması, fonksiyonla biçim arasındaki ilişkinin sağlanması, görsel etki oluşturulması ve görsel algılamının kolaylaştırılması şeklinde özetleyebiliriz. Bu genel belirlemenin ışığı altında söz konusu ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Peyzaj tasarımı, yalnızca yapısal bir işlem olarak da düşünülmemelidir. Renk kullanımı da tasarım sonrasında değerlendirilecek bir aksesuar şeklinde görülmemelidir. Tasarımın renk ve aydınlatma ile anlam kazanması ve yüzeylerin renklendirilmesinde kullanıcı nitelik ve isteklerinin dikkate alınması gerektirir.
- Doğayla bütünleşen mekanlarda tek renklilik kullanılmalıdır. Bunun kullanıcılar üzerindeki etkisi sakinlik, tekdüzelik ve düzen hissi uyandırma olacaktır. Ayrıca sözkonusu mekanlardaki malzemelerin doğal renklerinde kullanılması daha uygun olacak ve kullanıcılar üzerinde güven verici ve uyumlu bir etkide bulunacaktır.
- Eğlenme alanlarında ve çocuk oyun alanlarında çok renklilik tercih edilmelidir. Kullanıcılar üzerindeki etkisi canlılık ve çeşitlilik şeklinde olacaktır.
- Doğal ve uzun süreli kullanılan mekanlarda uygun (uyumlu) renklerin kullanılması, kullanıcılar üzerinde rahatlatıcı, huzur ve güven verici olacaktır.
- İlgi çekici kılınmak istenilen mekanlarda kontrast (zit) renklerin kullanılması gerekecektir. Kullanıcılarda oluşacak etki heyecan verici ve uyarıcı olacaktır. Kontrast renklerin doğru kullanılması tasarıma ilginç özellikler katacaktır (SPULMANN 1994).
- Sıkıcı, dar ve yüksek duvarlarla çevrili mekanlarda, açık ve soğuk renklerin kullanımı, kullanıcılar üzerinde ferahlık ve genişlik hissi uyandıran bir etkide bulunacaktır.
- Genişlik ya da uzunluğuyla insan ölçeğinden kaçan mekanlarda koyu-dolgun renklerin kullanılması, sözkonusu mekanların olumsuz etkilerini yokedecek ve kullanıcılar üzerinde darlık, güven ve rahatlık hissi uyandıracaktır.
- Geçiş amaçlı dinamik mekanlarda nötr renklerin kullanılması, mekan özelliklerini koruma, güven ve uyum etkisi verecektir (ÇUBUK ve ark. 1999).

Peyzaj tasarımındaki renk öğesine bitki materyali açısından baktığımızda da sözkonusu ilkeler şunlardır:

- Bitkilerin en çok bilinen ve kolaylıkla algılanan yaprak, çiçek ve meyve renklerinin yanısıra gövde ile dal kabuklarının renkleri ve mevsimsel renklemeleri de önemli renk özellikleridir. Peyzaj tasarımındaki bitkilerin yalnızca sınırsız tondaki yeşil renk özelliklerinden yararlanmak da olasıdır. Açık yeşil bitkiler mekanı genişletici, koyu yeşil renkli bitkiler ise mekanı daraltıcı etki yaparlar.

- Sıcak ve kurak bölgelerde koyu yeşil yapraklı bitkiler kullanarak serin ve nemli bir etki, nemli ve serin bölgelerde de açık yeşil yapraklı bitkileri kullanarak kullanıcılar üzerinde olumlu bir etki yaratabiliriz.
- Aynı tondaki yeşil bitkileri birlikte kullanmak, başka ayırıcı özellikleri (tekstür, form gibi) bulunmaması koşulunda birbirlerinin etkilerini yoketmeleri nedeniyle yanlış bir seçim olacaktır.
- Aynı durum gri renkli bitkiler için de söz konusudur. Doğru olan gri renkli bitkiler ile koyu yeşil bitkileri ya da kırmızı yapraklı bitkileri kontrast oluşturarak kullanmak olacaktır.
- Sürekli ve etkili kırmızı yapraklı bitkileri tasarımda ölçülü ve dikkatli kullanmak gereklidir. Bu tür bitkilere, doğadaki türler olmamaları nedeniyle özellikle kırsal peyzajda dikkatli ve sınırlı yer vermek daha doğru olacaktır.
- Peyzaj tasarımında öncelikle ve genellikle yararlanılması gereken bitki türleri yeşil yaprak renklere sahip bitkiler olmalıdır. Koyu yeşil yapraklı bitkiler fon ve vurgu etkisi yaratırlar. Açık yeşil yapraklı bitkiler ise mekana genişlik ve ferahlık etkisi kazandırır- lar (AKDOĞAN 1982).

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklanan peyzaj tasarımında renk kullanırken uyulacak ilke- leri ÖZTAN (1996)'da;

- Rengin nüanslarını kullanarak, tekdüze ve yalın bir görünüşe sahip bir tasarım planla- mak (tek renk- monochrome bahçe anlayışı),
- Bitkilerin tüm renk özelliklerini kullanarak bir kompozisyon oluşturmak (çok renkli- polychrome bahçe anlayışı),
- Doğada ekolojik koşulların oluşturduğu renk düzeninden esinlenerek özgün bir tasarım oluşturmak,

şeklinde üç ana başlık altında özetlemektedir.

4. SONUÇ

Peyzaj mimarları, oluşturacakları mekanlara uygun fonksiyonlar getirirken, tasarladıkları fonksiyonlara ve biçimlere uygun renkler seçmelidirler. Çünkü renk, mekanlardan yararlanacak olan mekan kullanıcılarını ve de mekanların kullanımını doğrudan etkileyen bir tasar öğesidir. Renk, tasarımcıya bir unsuru ön plana ya da geri plana atmak konusunda da önemli bir işlev gör- mektedir. Görsel algılamadaki öncelikli payı tartışılmaz bu öğenin bilgi ve özenle ve de tasarım sürecinde kullanılması zorunludur.

Ayrıca peyzaj tasarımında etken olan faktörler, kullanıcılar üzerinde etkili olan diğer öğe- ler ile mevcut yeşil alanların kullanım sonrası ve de uygulama sırasındaki başarı ve başarısızlıklar- ının irdelenmesi, peyzaj tasarımında renklerin doğru kullanımına ışık tutacaktır. Üzerinde önem- le durulması gereken diğer bir konu da rengin görsel algılanması üzerinde doğrudan etkili olan ay- dınlatmada, parlaklığın önemliden az önemliye doğru azaltılmasıyla her unsurun aynı önemde et- kisinin oluşması olumsuzluğunun önlenmesidir.

KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, G., 1982: Bitki Kompozisyonu Yüksek Lisans Ders Notları. Y.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Planlama Programı, İstanbul.
- ALTINÇEKİÇ, S.,1994: Kentsel Alanlarda Mekan Organizasyonu ve Beyazıt Çevresinin İrdelen- mesi. İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDINLI, S., 1994: Mekan. İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi, İstanbul
- ÇUBUK, M., G. ÖZAYDIN, D.AKTÜRK ve E. ERBAŞ, 1999: Kentsel Tasarımda Renk Tasarımı. Görükle-Gürkent Konut Yerleşmesi Kentsel Tasarım Uygulama Çerçevesinde Düzenlenen Renk Tasarım Semineri. M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.
- DANBY, M., 1964: Architectural Design.Oxford University Press, London.
- KIRAN, A., 1992: Mimari Mekanda Renk Uyumu.Mimarlık ve Şehircilikte Mekan.Sistem Yayın- cılık Mat. San. A.Ş., İstanbul.
- ÖZTAN, Y., 1969: Peyzaj Mimarisi. Peyzaj Mimarisi Derneği Yayın No:4, Ankara.
- ÖZTAN, Y.,1996: Peyzaj Mimarisinde Renk. Maison Française Dergisi, Sayı: Nisan- 14, Yıl:2, Doğan Medya Center, İstanbul.
- PORTER, T. ve B.MIKELIEDES, 1976: Colour for Architecture. Studio Vista, London.
- SPULMANN, W.,1994: "Mimaride Renk" Konferansları. Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 21-25 Haziran, İstanbul.
- UZUN, G., 1990: Peyzaj Mimarlığında Temel Tasarım. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Yardımcı Ders Kitabı, No: 9, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ofset ve Teksir Atölyesi, Adana.
- ÜNVER, R., 2000: Renk Algılama ve Rengin Bileşenleri. Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yapı Fiziği Bilim Dalı, İstanbul.